

Arbeidsmarktproblemen

De arbeidsmarkt heeft het afgelopen jaar een aantal belangrijke wijzigingen te zien gegeven. Allereerst is er natuurlijk de fors gestegen werkloosheid. Ook in de maand februari is het aantal werklozen weer toegenomen, en wel met 12.800 (gecorrigeerd voor seizoensinvloeden). Wel is het zo dat de stijging van de werkloosheid wat is afgevlakt, maar veel moet men uit deze constatering niet putten. Tegelijkertijd is er het laatste jaar aan de vraagzijde van de arbeidsmarkt sprake van een sterke afname van het aantal openstaande vacatures. Eind vorige maand bedroeg het aantal vacatures slechts 25.400.

Deze daling van de openstaande vraag heeft ertoe geleid dat de discussie over het functioneren van de arbeidsmarkt een andere wending heeft genomen. In het recente verleden waren het immers juist de openstaande vacatures, en met name de z.g. „moeilijk vervulbare vacatures”, die de gemoederen bezighielden. De discussie bereikte haar hoogtepunt (of misschien liever: haar dieptepunt) in mei 1979, toen de tripartite werkgroep Knelpunten op de arbeidsmarkt haar concept-rapport had afgerond. In de unanimitie van het rapport konden sommige FNV-bonden zich niet vinden waarna de FNV-vertegenwoordigers door hun organisaties werden teruggefloten. Daarop produceerden FNV, VNO en het Ministerie van Sociale Zaken ieder hun eigen nota over de problemen op de arbeidsmarkt. De analyses waren voorspelbaar: het VNO bekritiseerde vooral het aanpassingsgedrag van de werknemers, de FNV laakte met name de selectiecriteria van de werkgevers, en SoZa benadrukte zowel het ene punt als het andere, zonder tot een duidelijk standpunt te komen.

Deze discussie werd gevoerd in een tijd waarin naast een werkloosheid van zo'n 200.000 personen een openstaande vraag stond van zo'n 70.000. Zoals gezegd is de openstaande vraag inmiddels fors gedaald, en daarmee ook de beruchte moeilijk vervulbare vacatures. De daling is wel verklaarbaar. Zo is er de invloed van de tegenvallende economische bedrijvigheid. Vacatures worden vaak niet meer opgevuld, terwijl ook nieuwe vacatures achterwege blijven¹⁾. Daarbij spelen ook de economische vooruitzichten een rol. Ondernemers beseffen dat werknemers aanzienlijk gemakkelijker binnen de poort van het bedrijf kunnen worden gehaald, dan er — als de tijd tegenzit — weer buiten worden gezet. Wellicht kan hieruit ook voor een deel de stijging van de z.g. tijdelijke arbeid (uitzendarbeid) worden verklaard. In 1979 bedroeg de uitzendarbeid zo'n 43.000 manjaren, in 1976 31.000 manjaren. Dat betekent een stijging van 39%, terwijl de werkgelegenheid slechts met 1,5% toenam.

Naast de tegenvallende economische bedrijvigheid is er verder nog de, naar het lijkt, toegenomen arbeidsmobiliteit die het aantal vacatures heeft verminderd. De indruk bestaat dat de huidige arbeidsmarktsituatie, en de vooruitzichten daarvan, werknemers toch bewegen eerder een, wellicht minder passende, baan te accepteren dan vóór de grote werkloosheidsstijging.

Hoewel het probleem van de moeilijk vervulbare vacatures lijkt te zijn opgelost, of in ieder geval sterk in omvang is verminderd, wil dat nog niet zeggen dat de arbeidsmarktproblematiek ook is verminderd. Integendeel, juist door het bestaan van een grote openstaande vraag komen men nog de idee hebben dat door een betere aansluiting van vraag en aanbod de werkloosheid in belangrijke mate

kon worden teruggebracht. Nu wordt steeds duidelijker dat we uiteindelijk te maken hebben met een groot tekort aan arbeidsplaatsen. Bovendien is te verwachten dat de sterke stijging van de werkloosheid in het afgelopen jaar gevolgen zal hebben voor het aanpassingsproces op de arbeidsmarkt.

Uiteindelijk impliceert een stijging van de werkloosheid dat werknemers in toenemende mate strijd moeten leveren om de nog beschikbare arbeidsplaatsen. Het is duidelijk dat die „strijd” wel eens in het nadeel zou kunnen uitvallen van de werknemers met een zwakke positie op de arbeidsmarkt. Zo blijkt b.v. dat het werkloosheidspercentage lager is naarmate de opleiding hoger is. Dat zou kunnen duiden op een verdringingseffect: hoger gekwalificeerde werknemers nemen de plaats in van lager gekwalificeerde. Bovendien is er een stijging van het aantal langdurig werklozen. Bedroeg het aantal personen dat langer dan zes maanden werkloos was in 1978 nog 84.000, eind 1980 was dit aantal toegenomen tot 116.000. De stijging doet zich met name voor in de hogere leeftijdscategorie van 60-64 jaar 20% langer dan 12 maanden werkloos, in 1979 was dit percentage gestegen tot 66. Verder kan worden gewezen op de positie van de vrouwen op de arbeidsmarkt. In de jaren zeventig is het deelnemingspercentage van vrouwen flink gestegen. Hoewel vaak wordt verondersteld dat hieraan emancipatorische motieven ten grondslag liggen, lijkt het niet onwaarschijnlijk dat er daarnaast in de komende jaren een extra aanbod komt van vrouwen op grond van financiële factoren, nu de inkomensverwachtingen zonder meer somber zijn. De segmentering van vrouwen- en mannenberoepen, het overwegend lagere opleidingsniveau van vrouwen en het feit dat vrouwen voorkeur hebben voor deeltijdarbeid, zijn hierbij complicerende factoren.

In een artikel dat onlangs in *ESB* is verschenen²⁾, hebben Boeckhout en Molle getracht een vooruitberekening te maken van de toekomstige kwalitatieve discrepanties op de arbeidsmarkt. Zij schatten dat het tekort aan arbeidsplaatsen voor vrouwen in 1990 aanzienlijk groter zal zijn dan het tekort aan arbeidsplaatsen voor mannen (20% versus 11%). Bovendien zouden — in ieder geval voor mannen — de problemen vooral geconcentreerd zijn bij de lager en uitgebreid lager opgeleiden. Hoewel m.b.t. dergelijke voorspellingen — zoals Molle en Boeckhout ook benadrukken — voorzichtigheid is geboden, lijkt het wél duidelijk dat het gevaar bestaat dat de zwakste groepen op de arbeidsmarkt de zwaarste lasten van de economische crisis moeten dragen. Het is immers de vraag of de politieke partijen die nu met veel bravour in de komende jaren zo'n 300.000 arbeidsplaatsen denken te scheppen, zijn nagegaan of deze groepen bij hun macrowerkgelegenheidsbeleid wel — om het in het politieke jargon te houden — aan de bak kunnen komen.

T. de Bruin

1) Ook in de recessieperiode 1974/1975 was er een sterke toename van de werkloosheid en een daling van het aantal vacatures.
2) Drs. I. J. Boeckhout en drs. W. T. M. Molle, Kwalitatieve discrepanties op de arbeidsmarkt in 1985 en 1990. Wie wordt het kind van de (vooruitbe)rekening?, *ESB*, 28 januari 1981, blz. 80-86.